

Pelikaan met drie jongen Begijnhofmuseum

Voor niet-katholieken lijkt het houten beeld in de Raadzaal van het Begijnhofmuseum een vogel met drie jongen. Drie jongen die hun moeder/vader in de borst prikken met hun snavel. Wanneer het beeld in een christelijk daglicht gezet wordt, is deze vogel een pelikaan en krijgt hij een bijkomende symboliek. Een symbool dat gelijkstaat met het lijden van Jezus. In vele religieuze afbeeldingen lijkt de vogel niet op een pelikaan, omdat de bek niet de gekende grote keelzak heeft. Maar wanneer er drie jongen aan zijn poten zitten, beeldt het een pelikaan uit.

De pelikaan

Volgens een eeuwenoude fabel doodt de pelikaan haar jongen vlak na de geboorte wanneer ze met hun vleugels beginnen slaan. Na drie dagen pikt de moeder haar borst open met haar snavel en laat haar eigen bloed over de jongen stromen. Hiermee wekt ze hen terug tot leven. Deze fabel is vermoedelijk gebaseerd op het feit dat pelikanten voedsel (vis) in het begin voorkauwen, waarna de jongen de roodkleurige massa uit de bek van moeder of vader eten. Daarbij komt dat bepaalde pelikaansoorten in de broedtijd een rode vlek hebben op hun krop en hun keelzak. Deze lijkt op een bloedende wonde. Het verhaal dat een pelikaan haar dode jongen terug tot leven kan wekken met haar eigen bloed, is uiteraard denkbeeldig.

Symboliek

De opofferingsgezindheid van de moederpelikaan in deze fabel wordt door christenen vergeleken met de offerdood van Jezus en het terug tot leven wekken van de drie jongen met de verrijzenis van Christus. De belangrijkste bron voor deze vergelijking is de *Physiologus*, een Grieks geschrift dat in de tweede eeuw na Christus verscheen. Hierin staan verhalen over dieren waarin natuurwaarnemingen en mythevorming zich met elkaar vermengen. Bovendien krijgt elk dier een christelijke interpretatie. Die van de pelikaan begint met een citaat uit *Psalms 102,7*: "Ik ben gelijk aan een pelikaan in de woestijn" (NBG-vertaling, 1951). De zijwond van de pelikaan wordt vergeleken met de zijwond van de gekruisigde Christus.

Daaruit stroomde in beide gevallen bloed om hun kinderen/volgelingen terug tot leven te wekken/op het juiste pad te brengen. Het nest waarop de pelikaan met drie jongen wordt afgebeeld, is de doornenkroon die Jezus kreeg toen hij veroordeeld werd.

De sacramentshymne van heilige Thomas van Aquino (1225 – 1274) *Adoro te devoto* zorgde later voor de grote verspreiding van het symbool van de tot leven wekkende pelikaan en van de overgang op de eucharistie door de bekende strofe:

"Liefderijke Pelikaan, Heer Jezus
Zuiver mij onzuivere door Uw bloed,
Waarvan één enkele druppel vermag schoon te wassen
Heel de wereld van al haar misdaden."

Dierensymboliek

De dierensymboliek is even oud als de mensheid. Zij ontstaat omdat de mens in het dier bepaalde eigenschappen van zichzelf of anderen terugvindt en dat dier dan als goede of slechte norm stelt. De Bijbel maakt hier veelvuldig gebruik van en de kerkelijke literatuur en de religieuze kunst namen dit over. De symbolen komen dus dikwijls voor in schilderijen, beelden, kerkgewaden en boeken. Naast de pelikaan krijgt Jezus ook nog het beeld van eenhoorn, feniks, leeuw, lam, zwaluw, vis, ... Elk dier weerspiegelt een andere eigenschap van de Messias of een andere fase in zijn leven. Tegenover elk dier dat gelinkt wordt met het goede, staat er één voor het kwade (draak, duivel, wolf, aap, ...). Ook andere belangrijke personen uit de katholieke geschiedenis krijgen zo een plaats naast Jezus. Wanneer hij geflankeerd wordt door een leeuw (met aureool), een os, een arend en een engel, dan zijn dat respectievelijk Marcus, Lucas, Johannes en Matteus, de vier evangelisten.

Tekst: medewerkers Begijnhofmuseum

Foto: Ludo Verhoeven

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

Pelikaan voedt zijn jongen
Datering: 18de eeuw - Materiaal: hout - Hoogte: 32 cm, breedte: 57 cm

Inventaris:

Raadzaal, Begijnhofmuseum – TRAM 41
Begijnhof 56 - B 2300 Turnhout

Literatuur:

E. Hendriks, J.C. Doensen, W. Bocxe, *Encyclopedie van het katholicisme*. Antwerpen, Uitgeverij 't Groeit, 1956.
L. Impelluso, *De natuur en haar symbolen*. Gent, Ludion, 2005.
J. Jansen, *Het kunstpatrimonium van het begijnhof van Turnhout*. Brussel, Ministerie van Onderwijs, 1988.
Standaard Encyclopedie: panorama der wereld in kleur. Antwerpen, N.V. Standaard Boekhandel, 1971.
J.J.M. Timmers, *Christelijke symboliek en iconografie*. Bussum, Fibula-van Dischoeck, 1974.
J. Van Bedaf, *Oude gravures: symboliek en beeldtaal in altaarmissalen en liturgische boeken (1880 – 1910)*. Turnhout, Jos Van Bedaf, 2007.
J. Van Laarhoven, *De beeldtaal van de christelijke kunst: geschiedenis van de iconografie*. Nijmegen, SUN, 1992.

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectieve van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand) Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41, Stadhuis - Erfgoedhuis, Grote Markt 1, 2300 Turnhout

Tel: +32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Francis Stijnen, Tielendijk 53, 2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

Turnhoutse Route Archief & Musea

Met steun van de Vlaamse overheid

